

Dylematy wolności w gospodarce przestrzennej

dr hab. Aleksander Noworól, prof. UJ i UEk w Krakowie
Instytut Spraw Publicznych, Uniwersytet Jagielloński

VII Konferencja Krakowska. Przyszłość wolności

Wolność jako nieoczywista choć podstawowa kategoria antropologiczno-ontologiczna

- za wolność uznaje się albo "**wolność od**", tzn. idealną sytuację braku przymusu, podejmowania decyzji i działania w sposób niezdeterminowany, w zgodzie z własnymi popędami i wolą (Hobbes) albo „**wolność do**” tj. możliwość realizacji **wybranych zamierzeń** (Hegel)
- twierdzi się, że człowiek zdobywa wolność poprzez zapewnienie sobie **odpowiednich warunków bytu**, np. materialnych możliwości spełniania własnych pragnień i stanu prawnego, który wolność gwarantuje (ogólnie: myśl **Zachodu**), lub że jest w stanie osiągnąć ją bez względu na sytuację w jakiej "obiektywnie" tkwi, w drodze **doskonalenia się wewnętrznego** (ogólnie: myśl **Wschodu**).

Wolność a bezpieczeństwo (Bauman)

3

Bezpieczeństwo pozbawione wolności staje się **niewolą**

Wolność bez bezpieczeństwa przekształca się w **anarchię**

Rola państwa i administracji publicznej w „gospodarowaniu”
wolnością – **istnienie aren kolektywnego wyboru** (Ostrom)

Krajowe, regionalne i/lub lokalne
formalne areny kolektywnego wyboru
Organy ustawodawcze
Agencje regulacyjne
Sądy

Formalne działania z zakresu
monitorowania i egzekwowania

Stosowane praktyczne reguły

Nieformalne działania z zakresu
monitorowania i egzekwowania

Nieformalne areny kolektywnego wyboru
Nieformalne spotkania
Zespoły przywłaszczania
Prywatne stowarzyszenia

System kulturowy jako bariera rozwoju społeczno- gospodarczego w Polsce (J. Kleer)

- System kulturowy – pięciokąt: język, tradycja, religia, historia oraz stosunek do państwa
- **System kulturowy Polski tworzą:**
 - pozostałości cywilizacji agrarnej
 - pozostałości anarchii szlacheckiej
 - konserwatywny nurt w Kościele katolickim
 - roszczeniowo-egalitarna spuścizna socjalizmu
 - niski kapitał społeczny: dominacja indywidualnych korzyści oraz braku wspólnego działania na rzecz dobra wspólnego i brak zaufania do instytucji państwa
 - niedoskonałości systemu edukacji i badań naukowych

Wolność jako doświadczenie przestrzeni

Percepcja

Prawa
własności

Przepływy

Interwencja
w przestrzeni

Wolność w przestrzeni

Pokonywanie oporu przestrzeni

13

- Im jakieś miejsce **jest dalej położone**, tym więcej czasu bądź energii potrzeba, aby do niego dotrzeć
- Z ekonomicznego punktu widzenia oznacza to, że **intensywność wykorzystania przestrzeni jest zależna od jej dostępności komunikacyjnej**, ale znaczenia nabiera dziś zjawisko **despacjalizacji**, jako elementu społeczeństwa informacyjnego
- Doświadczenie historyczne: **pierwotnie ustalony przebieg szlaku komunikacyjnego** wpływa na dalszy rozwój społeczny i gospodarczy położonych wzdłuż niego obszarów
- Przepływy w przestrzeni: **przenoszenie, przewodzenie i promieniowanie**

Prawa własności

[Stankiewicz]

15

- **Własność** jest to **instytucja społeczna** i tym samym **wzorzec zachowań** odziedziczony z przeszłości, odnoszący się do **relacji** jednostki i zbiorowości wobec rzeczy i dóbr w sytuacjach zawierających zamiar ich wykorzystania
- **System praw własności** jest to **zbiór relacji między instytucjami** regulującymi stosunki międzyludzkie w związku z koniecznością wykorzystywania **ograniczonych zasobów**
- **Prawa własności** można uporządkować w trzech poziomach:
 - **Władanie** – pełna własność posiadanych aktywów, włącznie z ich niszczeniem
 - **Zarządzanie** – delegowanie uprawnień przez wyższego właściciela
 - **Użytkowanie** – działania w ramach porządku narzuconego przez gospodarza, jak to jest np. w kontrakcie dzierżawy

Publiczny charakter przestrzeni

- Pojęcie **wolnego dostępu** jest przeciwstawne do pojęcia **wyłącznieści**
- **Swoboda korzystania z własności przestrzeni, nie oznaczająca korzystania z niej w sposób dowolny i nieograniczony, a tylko w takim stopniu w jakim pozwalają na to prawo własności oraz normy i reguły życia społecznego**
- Przestrzeń powinna być tak użytkowana czy zagospodarowana by nie dochodziło do konfliktów pomiędzy jej różnymi użytkownikami.

Przestrzeń jako przedmiot GP to **konkretny obszar, tj. wycinek terenu** o wyraźnie zarysowanych granicach, posiadający następujące właściwości: **publiczny charakter, ograniczoność, wartość**

Desygnaty wolności w przestrzeni

wolność w gospodarowaniu przestrzenią

wolność w gospodarowaniu w przestrzeni

- Kompetencje gmin w zagospodarowaniu przestrzennym
- Podmiotowość wspólnoty terytorialnej:
 - pomiędzy racjonalnym zagospodarowaniem
 - a spolegliwością organów JST wobec wyborców
- Fakty:
 - w MPZP – mamy w Polsce ponad 70 mln mieszkańców a w SUIKZP – ponad 300 mln
 - brak przepisów urbanistycznych
 - nadmierne stosowanie tzw. zasady sąsiedztwa
- Władztwo w zakresie gospodarowania nieruchomością, do której posiada się prawo własności / władania
- Wolność tworzenia:
 - pomiędzy jakością życia i pracy
 - a zachłannością dewelopera
- Fakty:
 - urbanistyka podporządkowana rentowności przedsięwzięć
 - brak ciągłości układów komunikacyjnych
 - nieoptymalne powiązania terenów (wydłużające dojazdy i dojścia)
 - nieoptymalne lokalizowanie usług publicznych i terenów zielonych
 - minimalne odległości między zabudową (niedocenianie następstwa budynków)

Desygnaty wolności w przestrzeni

wolność w
gospodarowaniu
przestrzenią

wolność w
gospodarowaniu w
przestrzeni

SPOTKANIA TYCH KTÓRZY GOSPODARUJĄ PRZESTRZENIĄ I TYCH KTÓRZY GOSPODARUJĄ W PRZESTRZENI:

- BOOM BUDŻETÓW PARTYCYPACYJNYCH / OBYWATELSKICH, JAKO EKSPLOZJA WOLNOŚCI
- ROZWÓJ KIEROWANY PRZEZ LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ
 - ZINTEGROWANE INWESTYCJE TERYTORIALNE

Interwencja w przestrzeni

- Wolność interwencji w przestrzeni oznacza pozycję w kontinuum pomiędzy:
 - Degradacją środowiska przestrzennego
 - Antropogenicznym ładem w przestrzeni
 - Zachowaniem środowiska naturalnego

Człowiek stoi wobec wyboru pomiędzy nieingerencją w świat przyrody, a poszerzeniem swojego „miejsca na Ziemi”

Ta dychotomia – wobec znaczących zmian środowiskowych, które mają miejsce od początku epoki industrialnej – nabrała współcześnie wymiaru niemal tragicznego.

Tezy – pytania konferencji

Refleksje autorskie

- Czy istnieje potrzeba korekty modelu ustroju społeczno-gospodarczego państwa?
- Jak ważnym potencjałem rozwojowym dla Polski jest samorządność terytorialna?

- **NIE**. KOSZTY TRANSFORMACJI NARUSZĄ KRUCHE, TWORZONE OD 25 LAT INSTYTUCJE, KTÓRYM TRZEBA DAĆ SZANSE. **W POLSCE POTRZEBNA JEST STABILNOŚĆ W CELU UGRUNTOWANIA INSTYTUCJI, KTÓRE SPRAWDZIŁY SIĘ W INNYCH PAŃSTWACH, A W U NAS SĄ ERODOWANE PRZEZ ODZIEDZICZONY PO HISTORII SYSTEM KULTUROWY**
- **SAMORZĄDNOŚĆ JEST JEDNYM Z FUNDAMENTÓW ROZWOJOWYCH POLSKI**, POD WARUNKIEM UREGULOWANIA NA SZCZEBLU KRAJOWYM **SYSTEMU PLANOWANIA:**
 - **SYSTEM TEN POWINIEN DEFINIOWAĆ RELACJĘ POMIĘDZY PUBLICZNOŚCIĄ PRZESTRZENI I WŁASNOŚCIĄ PRZESTRZENI**
 - „model planowania w Polsce powinien ewoluować w kierunku bardziej koordynacyjnego, zintegrowanego, hierarchicznego, ale jednocześnie włączającego i partycypacyjnego”

Dziękuję za uwagę

aleksander@noworol.eu